

ВІДГУК

офіційного опонента Сороки Юрія Михайловича,
доктора історичних наук, професора кафедри архівознавства
та спеціальних галузей історичної науки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
на дисертацію Пословської Аліни Віталіївни «Економічний,
суспільно-політичний та культурний розвиток Волині в X-XVI ст. (за
матеріалами археологічних джерел) подану до захисту наукового ступеня
кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Сучасний етап розвитку Української держави, утвердження її соборності, суспільні виклики об'єктивно зумовлюють потребу осмислення буття українського народу в цілісності, вивчення особливостей розвитку окремих його земель через усебічний аналіз широкого кола джерел, які розкривають історичні, політичні, суспільно-політичні, культурні, демографічні фактори, що впливали на життєдіяльність місцевого населення. Як наголошував видатний український учений і письменник Іван Франко, для історика важливим є не загальні тези, а факти, аргументи, які він черпає з джерел, піддаючи їх при цьому критиці та аналізу, встановлюючи автентичність і вірогідність (Франко І.Я. Др .Остап Терлецький: Спомини і матеріали //ЗНТШ, Львів, 1902. Т.50).

Археологічні старожитності, вивчення й науковий аналіз яких ліг в основу даної дисертації, є неоціненним джерелом для вивчення історії розвитку Волині впродовж X-XVI ст. Актуальність теми дослідження визначається цілим рядом обставин, пов'язаних з географічним розташуванням Волинських земель, що протяглися на терені важливих політичних, торгових і економічних шляхів, еволюційними змінами поселенської структури регіону, який ще з давніх часів стає одним із центрів слов'яногенезу, місцем зародження українського етносу.

Актуальність і важливість вивчення та аналізу різних аспектів економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку Волині X-XVI ст. за матеріалами археологічних джерел ще не стали предметом окремих

наукових досліджень. Археологічні джерела дають можливість відтворити окремі процеси та події, інформація про які в інших джерелах відсутня або дуже обмежена.

З огляду на сказане вище, слід відзначити високий науковий і суспільний рівень актуальності дослідженої А.В. Пословською теми, результати якої є надзвичайно важливими для сучасної історичної науки, можливість повернення своєї історії, національної пам'яті, які століттями спотворювалися, фальсифікувалися спорадичними ілюстраціями до минулого тих країн, які володіли українськими землями, та антиукраїнськими силами сьогодні, які намагаються сформувати негативні стереотипи щодо оцінки історичного минулого нашого народу.

Наукова новизна даного дослідження визначається як самою оригінальною постановкою важливої для історіографії проблеми, яка не отримала належного і повного висвітлення у вітчизняній спеціальній літературі, так і конкретними висновками й узагальненнями, яких дійшла дисертантка в ході копіткої роботи над джерелами і працями попередників.

Аналізуючи дисертаційну роботу А.В. Пословської, слід відзначити, що у вступі дисертантка окреслила актуальність теми дослідження, визначила мету, завдання, об'єкт і предмет роботи, охарактеризувала хронологічні рамки та географічні межі дослідження. Переконливо звучить положення, що доводить наукову новизну праці, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про їх апробацію.

А.В. Пословська провела велику евристичну роботу. У процесі написання дисертації були вивчені та використані речові (археологічні) та писемні джерела. Перші склали основу джерельної бази роботи. Творчо використані інші джерельні матеріали, зокрема, архівні, значна частина яких уперше вводиться в науковий обіг. Важливою інформаційною насиченістю для розкриття теми характеризуються звіти з фондів обласних краєзнавчих музеїв та ряду інших історико-культурних закладів Волинської та Рівненської областей. Для написання дисертації використанні писемні джерела і, як

задекларовано автором, у першу чергу використані ті писемні джерела (літописи, актові матеріали, іноземні хроніки), які, на сучасному розвитку науки органічно поєднуються з археологічними.

Широкий джерельний комплекс дав змогу забезпечити цілісне і комплексне розв'язання проблеми. При цьому дослідниця продемонструвала належну історіографічну підготовку. Саме першому розділу належить важливе методологічне місце, в якому містяться огляд праць попередників та аналіз джерельної бази, розкривається науково-дослідницька лабораторія дисертантки. Використання хронологічно-проблемного підходу дало можливість виокремити три періоди історіографії проблеми, які в цілому збігаються із загальноприйнятою історичною періодизацією. Відрадно, що історіографічний огляд супроводжується не тільки аналізом найпомітніших тенденцій історіописання проблеми, а й характеризується намаганням автора висловити власну позицію на ті чи інші дискусійні питання (с.33,48).

До позитивних рис цієї частини дисертаційної роботи слід зарахувати співвідношення дослідників та суспільних процесів, що відбувалися на Волині, інших українських землях та світі, їхній взаємозв'язок і взаємний вплив. Без такого співставлення втрачається відчуття гостроти досліджуваної проблеми, її вплив на історичну перспективу.

Дисертаційне дослідження виконане на репрезентативній, ретельно підібраній, опрацьованій і систематизованій джерельній базі. Вагомий арсенал документальних джерел, впершу чергу археологічних, дозволив акумулювати інформацію про економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток Волині в X-XVI століття.

Переконливий характер носить обґрунтування методологічних засад дисертації. Зміст роботи засвідчує, що для її написання у комплексі використані загальнонаукові (аналізу і синтезу типологізації, класифікації та ін.), історичні (проблемно-хронологічний, порівняльний, ретроспективний, статистичний) методи дослідження, а також методи історичного

джерелознавства – наукової евристики, систематизації, класифікації та критики джерел.

У другому розділі роботи А.В. Пословської «Розвиток Волині у давньоруський період» досліджуються основні аспекти функціонування поселенської структури, економічного, суспільно-політичного та культурного життя регіону у вказаний період. В тексті дисертації чітко окреслено, що основою поселенської структури кожної адміністративної одиниці в давньоруський період були міста, одним з важливих чинників зростання їх був зв'язок сільськогосподарської й адміністративної округи градів з басейнами малих річок регіону. Охарактеризовано фіксовані еволюційні зміни поселенської структури Волині впродовж X-XVI ст. з відображенням цих процесів у трьох категоріях – гради, міста, замки. На основі археологічних матеріалів прослідковано пряму залежність між центрами окремих волинських князівств.: Луцьком, Пересопницею і Дорогобужом з підвладними їм територіями і статусом самих князівств. В роботі акцентовано увагу на те, що у давньоруський період землеробство і скотарство відігравали провідну роль не тільки на селі, але у невеликих містах. В дисертації на основі археологічних джерел визначено рівень розвитку ремесла, який забезпечував виробництво знарядь праці та побутових предметів. Автор відстежив окремі етапи суспільно-політичного розвитку регіону, на основі археологічних джерел показав ранній розвиток державності, яка базувалась на внутрішньому соціально-економічному розвитку Волині. Відзначено, що культура регіону впродовж досліджуваного періоду поступово еволюціонувала від класично давньоруської до європейської.

Третій розділ «Волинь у XIV – XVI ст.» на підставі археологічних джерел поєднує аналіз поступової трансформації системи волинських князівств давньоруського періоду у складі Литовської держави, зміни в економічному та суспільному житті регіону, розвитку культури і побуту місцевого населення. Дисертантка відстежує особливість, яка визначила

культурне життя регіону цього періоду – поступове поширення елементів західної культури при збереженні давньоруських традицій.

Висновки дисертації А.В. Пословської містять підсумки і положення, які цілковито співвідносяться із поставленою метою та завданнями і свідчать про високий науково-теоретичний рівень та новизну отриманих результатів.

Список використаних джерел та літератури повністю відповідає викладу дисертації. У додатках подано матеріали, які суттєво доповнюють і покращують розуміння змісту дослідження.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації, відображає сформульовані дослідницею висновки.

Головні результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у двадцяти восьми публікаціях, з них п'ять уміщено в наукових фахових виданнях, одна – у зарубіжному виданні.

Необхідно констатувати, що дисертація А.В. Пословської є завершеною працею, яка в своїй сукупності містить важливі для вітчизняної історичної науки теоретичні висновки й узагальнення. Проте, на нашу думку, рецензована дисертація містить також окремі недоліки:

- В підрозділі 1.1. «Стан наукової розробки теми» окремі праці потребують детальнішого критичного аналізу, а не широкого бібліографічного опису: часто фігурують словосполучення «вдала спроба», «вагоме місце» (с.26), «значна роль» (с.29), «суттєве дослідження» (с.32) та ін.

- Окремі формулювання і положення дослідження відзначаються:

- а) категоричністю і дискусійністю суджень (с. 5, 156,166)

- б) певною описовістю і розширеним викладом матеріалу (с. 18,83, 92, 127)

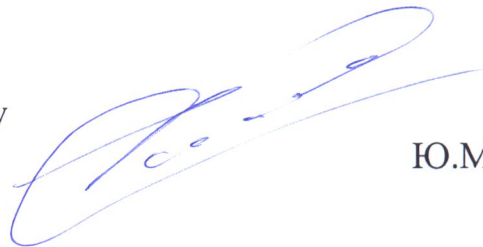
- Варто в кожному розділі розширити й конкретизувати прикінцеві висновки та відобразити це у змісті дисертації.

Разом з тим, вказане вище зауваження і побажання не знижують теоретичної і практичної цінності для вітчизняної історичної науки та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації А.В. Пословської як

самостійного, завершеного в змістовому та структурно-логічному планах дослідження, результати якого комплексно розв'язують конкретне завдання, що істотно поглиблює знання вивчення економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку Волині в X-XVI ст. за матеріалами археологічних джерел.

Дисертація Пословської Аліни Віталіївни «Економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток Волині в X-XVI ст. (за матеріалами археологічних джерел)» за постановкою проблеми, науковим рівнем, вирішенням завдань та отриманих результатів, науковим та практичним значенням відповідає вимогам п.п.9,11,12,13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Офіційний опонент
Доктор історичних наук,
професор кафедри архівознавства та
спеціальних галузей історичної науки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Ю.М. Сорока

